

вано с помощью диаграммы Исикавы. Описан характер влияния политических факторов на становление и развитие рынка корпоративных ценных бумаг.

Ключевые слова: рыночная экономика, рынок корпоративных ценных бумаг, регулирование рынка, факторы, эффективность, стратегия развития.

Tarasjuk D. Some Characteristics of the Main Factors of Corporate Securities Market Formation and Functioning

The article is dedicated to factors affecting formation and functioning of the corporate securities market. The groups of factors of economic, political, social, psychological, infrastructure and external nature are specified. According to the results of the research all factors are structured using Ishikawa diagram. The impact of political factors on the formation and development of the corporate securities market is described.

Key words: market economy, corporate securities market, market regulation, factors, effectiveness, development strategy.

УДК 330:341.4(477.84)

*Наук. співроб. О.І. Шевчук, канд. екон. наук –
ІРД НАН України; проф. Я.В. Шевчук, д-р екон. наук –
Тернопільський інститут соціальних та інформаційних технологій*

ОЦІНЮВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Здійснено аналіз структури економіки регіону на прикладі Тернопільської області. Досліджено структурні пропорції та співвідношення між окремими складовими економіки регіону за різними показниками. Визначено структурні деформації в регіоні та здійснено їх оцінку. Сформовано пріоритети структурної корекції економіки Тернопільської області. Виявлено наявність депресивних територій в межах області, деградацію розвитку більшості малих міст, руйнування опорного каркасу території регіону внаслідок інтенсивного руйнування автотранспортної інфраструктури. Окреслено першочергові пріоритети реалізації стратегії структурної перебудови економіки Тернопільської області.

Ключові слова: структура, структура економіки регіону, структурні пропорції, структурні деформації, стратегія структурної перебудови, інноваційна інфраструктура, інвестиційний клімат.

Проблеми стану територіальної структури економіки регіонів розглянуто в наукових працях таких вітчизняних вчених, як: Ф.Д. Заставного [3], С.В. Коляденко [8], О.Г. Топчієва [10], М.А. Хвесика [6], Л.Г. Чернюк [4], О.І. Шаблія [9] та ін. Серед зарубіжних вчених одними з перших територіальну структуру досліджували В. Крісталер, А. Льош [5], Й. Тюнен, А. Вебер [7].

Структура економіки регіону – це відображення будови економіки регіону як системного утворення. Іншими словами, структура економіки регіону як складної і відносно самостійної системи, тобто сукупності підсистем та елементів, між якими існують взаємозв'язки, – це співвідношення між цими підсистемами та елементами. Оскільки ці співвідношення можна окреслити чи відобразити різними одиницями виміру, то таких відображень може бути дуже багато. Вони характеризують структуру економіки регіону в різних зрізах і аспектах.

За пропорціями між підсистемами та елементами економіки регіону можна свідчити про її стійкість, розвиненість, характер виробництва, особливості використання ресурсного потенціалу тощо. Якщо співвідношення за різними показниками є суперечливими, то це є підставою для твердження про на-

явність структурних диспропорцій. Поліпшення структури економіки регіону потребує її регулювання шляхом досягнення доцільних співвідношень між підсистемами та елементами економіки регіону.

При цьому пом'якшення структурних диспропорцій може бути досягнуто за умови здійснення обґрунтованої структурної корекції економіки регіону, а ліквідація диспропорцій потребує структурної перебудови економіки регіону загалом. Визначення мети, пов'язаної з поліпшенням структури економіки регіону, залежить від глибини диспропорцій та від наявних ресурсних можливостей на той чи інший період. Окреслення мети потребує виокремлення у межах регіональних стратегій окремого розділу з визначенням напрямів структурного корегування та встановленням пріоритетів структурної політики в регіоні.

Для того, щоб сформувати пріоритети структурної корекції економіки Тернопільської області, необхідно виявити структурні деформації та здійснити їх оцінювання. Аналізу структури економіки регіону повинно передувати вивчення загальноекономічних пропорцій, тобто співвідношень, що відображають місце економіки досліджуваного регіону в системі вищого порядку – національній економіці (табл.).

*Табл. Частка Тернопільської обл. за основними соціально-економічними показниками в Україні**

Показники	Частка області в Україні (%)
Територія	2,3
Населення	2,4
Економічно активне населення	2,1
Валовий регіональний продукт	1,2
Промислова продукція	0,5
Продукція сільського господарства	3,1
Вартість основних засобів	1,3
Інвестиції в основний капітал	1,0
Прямі іноземні інвестиції	0,2
Експорт продукції	0,2
Оборот роздрібної торгівлі	1,5

*Складено за даними Державної служби статистики України.
<http://www.ukrstat.gov.ua/>

Порівняння показників таблиці дає змогу зробити висновок про наявність дуже глибоких диспропорцій, пов'язаних із прямими іноземними інвестиціями та експортом продукції (їх питома вага є в 10 разів меншою, порівняно з питоною вагою території та населення), і глибоких диспропорцій, пов'язаних із виробництвом промислової продукції. Наведені показники засвідчують, що економіка Тернопільської обл. доведена до депресивного стану. Поліпшення ситуації можливе тільки за умови здійснення структурної перебудови господарства цього регіону.

Вивчення структурних пропорцій чи співвідношень між окремими складовими регіональної економіки можна здійснювати за різними показниками. Наприклад оцінювання структурних змін в економіці Тернопільської обл., яку наведено на рис. 1-2, здійснено за показниками обсягів реалізованої продукції. Обсяг реалізованої продукції робіт та послуг з 2006 по 2013 рр. у Тернопільській

обл. збільшився на 19,6 % та становив 23899,8 млн грн. Найбільші позитивні зміни відбулись у сільському господарстві – від 1191,1 млн грн до 4296,2 млн грн (у 3,6 раза); надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльності сфери культури та спорту – від 66,8 млн грн до 199,1 млн грн (у 2,9 раза); промисловості – від 3938,5 млн грн до 8144,5 млн грн (у два рази); в операціях із нерухомим майном – від 751,5 млн грн до 1402,5 млн грн (у 1,9 раза); діяльності транспорту та зв'язку – від 751,5 млн грн до 1402,5 млн грн та операції з нерухомим майном, оренди, інжинирингу та надання послуг підприємцям (у 1,8 раза).

Негативні тенденції в обсягах реалізованої продукції супроводжували тільки будівництво від 681,0 млн до 679,8 млн грн.

Роки	2006	2012
☒ Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	1191,1	4296,2
☒ Промисловість	3938,5	8144,5
☒ Будівництво	681,0	679,8
☒ Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку, діяльність готелів і ресторанів	5139,6	8465,7
☒ Діяльність транспорту та зв'язку	751,5	1402,5
☒ Фінансова діяльність	90,5	97,7
☒ Операції з нерухомим майном, оренда, інжиниринг та надання послуг підприємцям	319,8	543,4
☐ Освіта	22,1	4,8
☒ Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3,1	36,1
☒ Надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту	66,8	199,1

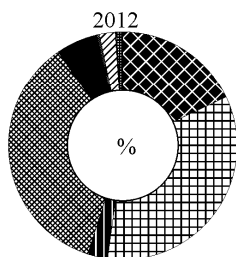
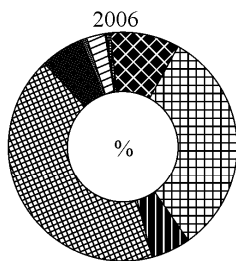

Рис. 1,2. Структура обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) за 2006 та 2012 рр., млн грн (побудовано авторами за даними Головного управління статистики у Тернопільській обл. <http://www.te.ukrstat.gov.ua/>)

Порівняння наведених вище даних дає змогу зробити висновок, що диспропорції в структурі економіки Тернопільського регіону за видами економічної діяльності поглиблюються. Хоча за показниками обсягів реалізованої продукції у Тернопільській обл. промисловість переважає над сільським господарством, саме ця область традиційно вважається регіоном із домінуючим сільським господарством, оскільки його частка виробництва продукції сільського господарства становить 3,1 % в Україні при частці населення 2,4 %. Але поки що сільське господарство в регіоні не досягнуло належного ефективного рівня функціонування, що пояснюється низкою факторів, зокрема й відсутністю належної державної підтримки.

Внутрішньогалузеві структурні пропорції Тернопільської обл. можна розглянути на прикладі промисловості. Оцінку структурних змін у промисловості Тернопільської обл. відображено на рис. 3-4.

Рис. 3. Динаміка внутрішньогалузевих структурних змін Тернопільської обл. (побудовано авторами за даними Головного управління статистики у Тернопільській обл. <http://www.te.ukrstat.gov.ua/>)

Обсяг реалізованої промислової продукції з 2006 по 2013 рр. збільшився за всіма видами економічної діяльності й становив 25 %.

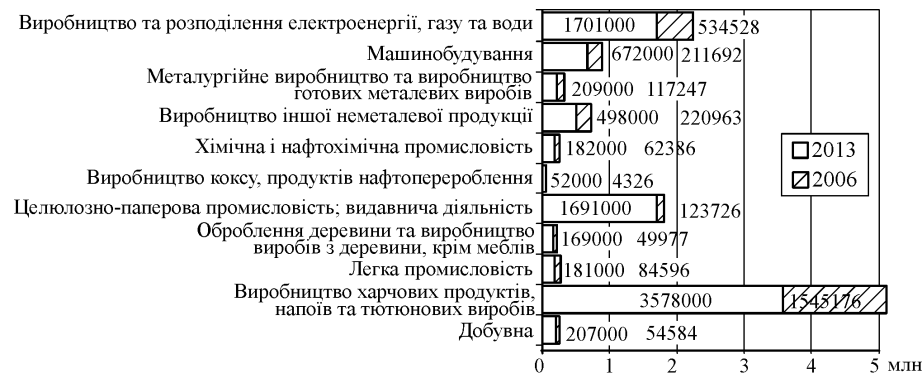

Рис. 4. Динаміка структурних змін у промисловості регіону за величиною реалізованої продукції (побудовано авторами за даними Головного управління статистики у Тернопільській обл. <http://www.te.ukrstat.gov.ua/>)

Спостерігається поглиблення деформації структури промисловості регіону: на початку 90-х років до числа пріоритетних галузей, які визначали розвиток промисловості, відносились машинобудівна та легка галузі, у 2006 р. значення цих галузей різко знизилось, а в 2013 р. основною галуззю промисловості області стало виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів.

Про істотні деформації структури промисловості регіону засвідчують і економіко-структурні пропорції ВДВ (рис. 5).

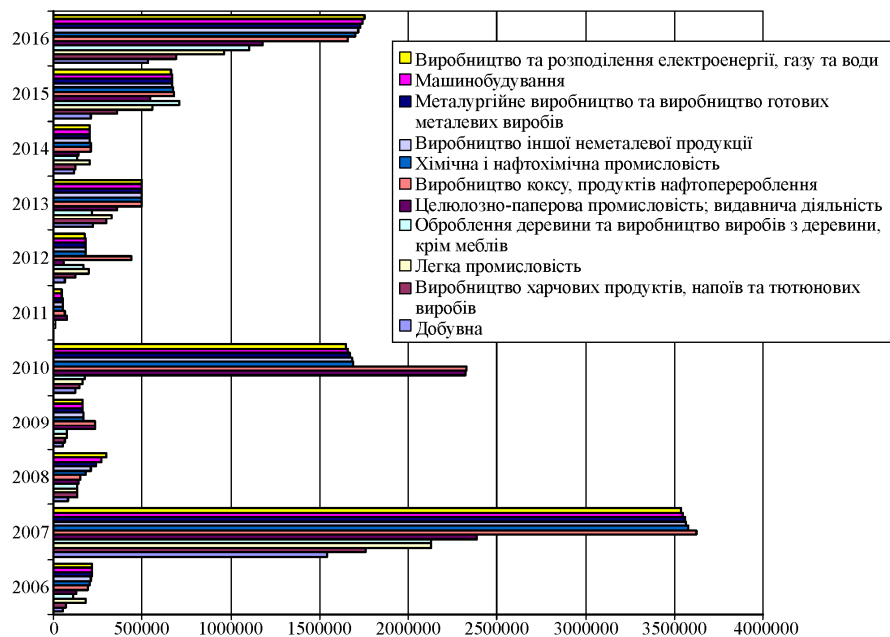

Рис. 5. Зміна та прогноз структури ВДВ (за видами економічної діяльності)
(побудовано авторами за даними Головного управління статистики у Тернопільській обл. <http://www.te.ukrstat.gov.ua/>)

Деформованою є і відтворювальна структура економіки Тернопільської обл., що підтверджується домінуванням проміжного споживання у валовому регіональному продукті, високою матеріалоемністю виробництва, високим фізичним та моральним зносом основних виробничих фондів, неповною завантаженою виробничих потужностей, слабкою інвестиційною та інноваційною активністю підприємств тощо. Оцінювання територіальної структури економіки Тернопільської обл. засвідчує про наявність депресивних територій в її межах, деградацію розвитку більшості малих міст, руйнування опорного каркасу території регіону внаслідок інтенсивного руйнування автотранспортної інфраструктури.

Врахування наведених вище та інших оцінок структурних пропорцій економіки Тернопільської обл. засвідчують про те, що у цьому регіоні необхідна тотальна структурна перебудова господарства, яка в найближчий період може бути реалізована частково у вигляді структурної корекції економіки регіону через брак фінансових та інших ресурсів через надзвичайно складну соціально-економічну й суспільно-політичну ситуацію в країні. При цьому структурне корегування розвитку Тернопільської обл. має бути спрямоване насамперед на перебудову відтворювальних пропорцій в економіці, оптимізацію співвідношення різних її комплексів (секторів) – споживчого, інноваційного, енергосировинного та інфраструктурного.

Висновки. Для реалізації стратегії структурної перебудови економіки Тернопільської обл. пріоритетом має бути:

- розвиток реального сектору економіки як основи соціально-економічного зростання (відновлення промислового виробництва, будівельної галузі, стабілізація та оптимізація структури агропромислового комплексу, проведення ефективної інноваційної та науково-технологічної політики), орієнтація на збільшення обсягів і розширення складу перспективних технологій, що забезпечують більше зростання доданої вартості;
- стимулювання розвитку наукомістких та високотехнологічних виробництв і створення умов для здійснення капіталовкладення у технологічне оновлення виробництва;
- підвищення якості функціонування інноваційної інфраструктури в регіоні, зокрема її наукомісткої складової, та підвищення природних та історико-культурних цінностей регіону;
- покращення інвестиційного клімату (як для внутрішніх, так і для іноземних інвесторів) для підвищення ефективності регіональної економіки;
- підтримка внутрішнього споживчого ринку товарів та послуг;
- формування умов для активізації використання туристично-рекреаційного потенціалу регіону;
- розвиток виробництв, які орієнтуються на місцеві ресурси або ж використовують у своїй діяльності вторинну сировину, стимулювання заходів щодо подолання ресурсно-витратного характеру виробництва;
- розвиток виробничої інфраструктури, зокрема таких її елементів, як транспорт та зв'язок, використання вигідного географічного положення регіону;
- подолання територіальних диспропорцій розвитку, оптимізація розміщення продуктивних сил на території регіону шляхом вирівнювання рівнів економічного розвитку районів.

Література

1. Головне управління статистики у Тернопільській області. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.te.ukrstat.gov.ua/>
2. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Заставний Ф.Д. Географія України / Ф.Д. Заставний. – Львів : Вид-во "Світ", 1994. – 472 с.
4. Чернюк Л.Г. Реформування економічних відносин і управління в промисловості / Л.Г. Чернюк та ін.; НАН України, Рада по вивченню продукт. сил України. – К. : [б.в.], 1997. – 252 с.
5. Крісталер В. Теорія центральних міст / В. Крісталер, А. Льюш. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://bibliotekar.ru/geografia-2/24.htm>.
6. Малік М.Й. Сталій розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та екологічного агропромислового виробництва / М.Й. Малік, М.А. Хвесик // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал, 2010.
7. Тюнен Й. Методи теорії просторової економіки / Й. Тюнен // Теорія "концентричних кілець". А. Вебер. Теорія "штандартів". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dlab.itc.org.ua/Pages/Topic2/Appendix.html>.
8. Коляденко С.В. Стратегічні напрями розвитку агропромислового комплексу області / С.В. Коляденко // Продуктивні сили і регіональна економіка. – 2008. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/12066>.
9. Теоретико-методологічні основи концепції перспективного розвитку Західноукраїнського регіону // Проблеми соціально-економічної географії Західного регіону України / за ред. О. Шаблія. – К. : Вид-во "Лібра", 1993. – С. 123-128.
10. Топчів О.Г. Методологічні засади геопланування регіону / О.Г. Топчів, А.М. Шашеро, Д.С. Мальчикова // Український географічний журнал. Суспільно-географічні дослідження? 2010. – № 1

Шевчук О.И., Шевчук Я.В. Оценка территориальной структуры экономики Тернопольской области

Осуществлен анализ структуры экономики региона на примере Тернопольской области. Исследованы структурные пропорции и соотношения между отдельными составляющими экономики региона по разным показателям. Установлены структурные деформации в регионе и осуществлена их оценка. Сформированы приоритеты структурной коррекции экономики Тернопольской области. Установлено наличие депрессивных территорий в пределах области, деградацию развития большинства малых городов, разрушение опорного каркаса территории региона в результате интенсивного разрушения автотранспортной инфраструктуры. Очерчен ряд первоочередных приоритетов реализации стратегии структурной перестройки экономики Тернопольской области.

Ключевые слова: структура, структура экономики региона, структурные пропорции, структурные деформации, стратегия структурной перестройки, инновационная инфраструктура, инвестиционный климат.

Shevchuk O.I., Shevchuk Ya.V. Territorial Structure of the Economy in Ternopil Region

The analysis of the economic structure of the region on the example of Ternopil region is done. The structural proportions and ratios between the individual components of the regional economy by various index is investigated. The structural deformations in the region are defined and their estimation is made. The priorities structural corrections of economy of Ternopil region are formed. The presence of depressed areas within the region, the degradation of most small towns, the destruction of the reference frame in the region result of intense destruction of motor transport infrastructure are discovered. The top priorities for implementing the strategy of structural adjustment economy of Ternopil region are outlined.

Key words: structure of the regional economy, structural proportions, structural deformation, structural adjustment strategy, innovation infrastructure, the investment climate

УДК 330.342:303.725.2

Доц. Я.В. Кульчицький, д-р екон. наук –
НЛТУ України, м. Львів

ЗМІНА РОЛІ ДЕРЖАВИ У СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Проаналізовано теоретико-методологічні підходи до розуміння ролі держави у сучасних економічних системах в умовах посилення глобалізації. Виявлено, що в умовах посилення глобалізаційних процесів зростає роль держави у сучасних економічних системах. Про це свідчать не тільки статистичні дані, але й наукові концепції вчених різних країн. Зроблено спробу з'ясувати які витoki і причини зумовили зростання ролі держав усіх країн світу до поглиблення глобалізаційних стосунків. Зокрема йдеться про український контекст цієї дуже важливої як у науковому, так і в практичному сенсі проблеми. Виявлено тенденції зміни ролі держави в контексті постіндустріального парадигмального дискурсу.

Ключові слова: сучасні економічні системи, держава, зміна ролі держави, глобалізація, постіндустріальний дискурс.

Вступ. Упродовж третього тисячоліття в умовах посилення глобалізації важливою актуальною проблемою економічної теорії та практики є взаємодія держави і ринку, участь держави у функціонуванні сучасних економічних систем та зміна її ролі і механізмів впливу на перебіг економічних процесів [3]. Проблеми ролі держави в ринковій економіці в контексті глобалізації та переходу людства до постіндустріальної (інформаційної) стадії розвитку приділено

значну увагу у працях відомого українського економіста А. Чухна. Так, учений слушно вважає, що для сучасної економіки характерними є істотні зміни у структурі суб'єктів ринку, що визначає поєднання ринкового механізму з державним і корпоративним регулюванням. Необхідність доповнення ринкового механізму зумовлена двома обставинами: по-перше, існують такі важливі для сучасного суспільства сфери, як освіта, фундаментальна наука, захист довкілля та ін., для яких значною мірою не прийнятне вимірювання ефективності прибутком. "Невидима рука" (за А. Смітом) виявляється безсилою у визначенні їхньої значущості для суспільства. По-друге, оскільки сучасна економіка виступає як змішана – і за формами власності, і за організацією підприємницької діяльності, – відповідний механізм господарювання є не суто ринковим, не суто конкурентним, а змішаним. Адже коли ринок не є універсальним, то мають бути також інші засоби впливу на економіку, які долають обмеженість ринкового механізму. І тут важлива роль держави в ринковій економіці [8, с. 63-64]. На думку А. Чухна, "особливу сферу відносин у ринковій економіці становлять державна власність і державний сектор економіки. Інакше кажучи, держава може виступати і в ролі самостійного підприємця, і в ролі представника нації, здійснюючи неринкові функції свідомого регулювання економічних відносин, у тому числі охорони прав власності взагалі й інтелектуальної власності зокрема, культурних цінностей, а також функції регулювання прав власності на землю, надра, підтримки малого бізнесу" [8, с. 64].

Метою дослідження є спроба висвітлити погляди українських та зарубіжних учених на еволюцію ролі держави у сучасних економічних системах в умовах значного посилення глобалізаційних процесів. При цьому необхідне зростання ролі держави в нинішніх умовах значної економічної конкуренції та світових терористичних загроз.

Методами дослідження є насамперед діалектичний, історичний, логічний, системний, порівняльного, сценарного аналізу, міждисциплінарний та ін.

Ступінь розроблення проблеми та огляд літератури. Варто підкреслити, що незважаючи на значну актуальність проблеми дослідження ролі держави у сучасних економічних системах під впливом посилення глобалізаційних процесів, у науковців різних країн є своє бачення цього явища [3]. Тому варто оглянути основні підходи до аналізу цього явища у вітчизняній та зарубіжній науці, а також обґрунтувати наукову позицію щодо цих процесів.

Зокрема академік А. Чухно, спираючись на історичний досвід, обґрунтовано доводить, що ринкова економіка, яка саморегулюється властивим їй ринковим механізмом, залишилась у минулому, що сучасна економіка за своєю природою є змішаною, для якої характерний плюралізм форм власності, а механізм функціонування і розвитку утворюється єдністю ринкового механізму і державного регулювання. Якщо ринковий механізм ґрунтується на законі вартості, відносинах еквівалентності, то держава поряд із вартісними широко використовує неринкові механізми соціального забезпечення населення (безплатна освіта, охорона здоров'я, різного роду соціальна допомога та ін.). На переконання А. Чухна, в міру розвитку економіки і суспільства значення неринкових форм і методів у діяльності держави не зменшується, а зростає. Особливо це